

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA O'QUVCHILARNING AXBOROT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH

Iminjonova Sarvinoz Islombek qizi

*Namangan viloyati Norin tumani 9-maktabning 2-toifali informatika fani
o'qituvchisi.*

Annotatsiya: Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi zamonaviy ta'lim tizimiga tubdan o'zgarishlar olib kirdi. Bu jarayon ta'lim jarayonida yangi yondashuvlarni, o'qitish va o'rganish shakllarini paydo qilishi bilan birga, o'quvchilarning axborot madaniyatini yangi bosqichga ko'tarilishini ham taqozo etadi. Axborot madaniyati deganda, o'quvchilarning turli axborot manbalarini mustaqil ravishda tanlash, ulardan oqilona va samarali foydalanish, axborotni tahlil qilish, baholash hamda uni qayta ishlash ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni tushuniladi. Raqamli muhitda bu ko'nikmalarning o'rni va ahamiyati yanada ortdi, chunki zamonaviy jamiyatning barcha jabhalari, xususan, ta'lim sohasi axborot texnologiyasiga bevosita bog'liq bo'lib bormoqda. Ushbu tezisda Raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarning axborot madaniyatini shakllantirish haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiyalar, axborot, madaniyat, ta'lim, ko'nikmalar, bilim, munosabat, mualliflik huquqi.

Axborot muhitida o'quvchining axborot madaniyatini rivojlantirishda, avvalo, ularni axborot manbalari va ularning turlarini to'g'ri ajrata olishga o'rgatish muhimdir. Bugungi kunda axborot oqimi nihoyatda kuchli va rang-barang, bunda nafaqat ishonchli, balki ishonchsiz, soxta yoki zararli axborot ham mavjud. O'quvchi bunday axborotlar orasida adashmasligi, haqqoniy ma'lumotni soxta axborotdan ajrata bilishi, tanlangan axborotdan to'g'ri foydalanish ko'nikmasiga ega bo'lishi kerak. Bu esa axborot madaniyatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Raqamli ta'lim muhiti bu borada keng imkoniyatlar beradi. Onlayn portal, elektron kutubxona, turli interaktiv dastur va platformalardan

foydalanish, masofaviy ta'lim jarayonini tashkil etish, o'quvchilarning mustaqil ishlash qobiliyatini rivojlantirish uchun muhim zamin yaratadi. Aynan raqamli muhitda axborotni izlash va topish ko'nikmalari, kerakli manbalarni aniqlash va ulardan to'g'ri foydalanish ko'nikmalari shakllanadi. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarning zamonaviy jamiyatda faol va ongli ishtirok etishiga, zamon talablariga javob bera oluvchi kasb egasi bo'lishiga xizmat qiladi. Axborot madaniyati rivojlanishida raqamli savodxonlik asosiy o'rin tutadi. Raqamli savodxonlik bugungi kunda oddiy kompyuter va internetdan foydalanish ko'nikmasi bilan cheklanmaydi. Zamonaviy raqamli savodxonlik axborotlarni izlash, ularni qayta ishlash, tahlil qilish, natijalarni chiqarish, axborotni tarqatish va undan axloqan to'g'ri foydalanish kabi keng qamrovdagi ko'nikmalarni ham o'z ichiga oladi. Ma'lumotni qidirishda kalit so'zdan to'g'ri foydalanish, natijalarni guruhlash, axborot sifatini aniqlash, mualliflik huquqini buzmasdan olish, havola orqali aniq manbani ko'rsatish kabi ko'nikmalar raqamli ta'lim jarayonining ajralmas bo'lagiga aylanmoqda. Raqamli muhitda samarali ishlay olish uchun o'quvchilar turli platformalardan foydalana olishlari, har xil formatdagi fayllar bilan ishlashlari, ma'lumotlarni izlashda raqamli vositalardan oqilona foydalanish ko'nikmalarini egallashlari shart. Shuningdek, axborot madaniyati o'quvchining o'z-o'zini boshqarish, vaqtini to'g'ri taqsimlash, mustaqil qaror qabul qilish, muammo yuzaga kelganida to'g'ri o'zgarish kiritish kabi ko'nikmalarini rivojlantirish bilan ham bevosita bog'liq. O'quvchilar orasida axborotga nisbatan ongli va tanqidiy munosabat shakllantirish axborot madaniyatining yana bir muhim bo'lagidir.[1)

Ta'lim jarayonida axborot madaniyatini shakllantirish o'qituvchi va o'quvchining birgalikdagi harakati natijasida yuzaga keladi. O'qituvchi o'quvchini nafaqat bilim olishga, balki mustaqil axborot izlash, uni tanlash va qayta ishlash, natijalar chiqarishga ham yo'naltiradi. Darsliklar yoki harakatlardan tashqari, o'quvchining mustaqil ravishda loyiha va ilmiy ishlarni olib borishi, axborotni izlab, uni tahlil qilishi va o'z fikrini asoslab bera olishi axborot madaniyatining eng yuqori bosqichidir. Shu orqali o'quvchilar nisbatan mustaqil, zamonaviy fikrlashga

ega shaxs bo'lib yetishadilar. Raqamli ta'lim bu jarayonni tezlashtiradi va osonlashtiradi. Mualliflik huquqlari, intellektual mulk tushunchalari, plagiatdan saqlanish, internet madaniyati me'yorlari — bularning barchasi axborot madaniyatining ajralmas tarkibiy qismlaridir. O'quvchilar bu borada ham yetarlicha bilim va ko'nikmaga ega bo'lishi uchun ta'lim jarayonida maxsus mashg'ulotlar o'tkazilishi, interaktiv mashqlar amalga oshirilishi, onlayn seminar va treninglardan foydalanilishi maqsadga muvofiq. Qolaversa, raqamli ta'lim muhiti axborot xavfsizligi, shaxsiy axborotni himoya qilish, internet etikasi kabi dolzarb masalalarni ham o'quvchilar ongiga singdirishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning axborot madaniyatini shakllantirishda zamonaviy texnologiyalardan samarali va oqilona foydalanish muhim ahamiyatga ega. Raqamli ta'lim vositalari o'quvchilarning axborotlar oqimida adashib qolmasligiga, to'g'ri yo'nalishda harakat qila olishiga yordam beradi. Turli onlayn o'quv platformalari, virtual laboratoriyalar, fanlar bo'yicha yaratilgan onlayn ensiklopediya va ma'lumotlar bazasi, elektron kutubxonalar — bular aksariyat o'quvchilar uchun axborot manbalariga bo'lgan ochiqlik va tezkorlikni ta'minlaydi. Buning natijasida o'quvchilar o'z bilim doirasini kengaytiradi, yangi bilim va ko'nikmalarga ega bo'ladi.[2]

Shuningdek, axborot madaniyatining shakllanishida zamonaviy kommunikatsiya vositalaridan to'g'ri foydalanish juda muhim. O'quvchilar axborotni dastlabki manbadan olish, elektron pochta, ijtimoiy tarmoqlar, onlayn forum va bloglar yordamida o'zaro fikr almashish, yangi bilimlarni o'zlashtirish jarayonida doimo axborot madaniyatini yuqori bosqichda namoyon etishi kerak. Bunda nafaqat axborot olish, balki uni tezkorlik bilan, to'g'ri shaklda tarqatish, ishonchli manbalarni ko'rsatish, etik normalarga amal qilishni ham unutmaslik kerak. Raqamli ta'lim muhiti o'quvchilarning mustaqil ishlash va axborot madaniyatini oshirishda yangi imkoniyatlarni ochib beradi. Bu borada o'quvchilar yangi interaktiv platformalardan foydalanish, zamonaviy dasturlar va zamonaviy qurilmalardan foydalangan holda axborotni izlash, tahlil qilish va qayta ishlash imkoniyatlariga ega bo'lmoqda. Bu imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun

o'quvchilar ko'nikmalarini doimiy ravishda rivojlantirib borishlari, o'z bilim va malakalarini boyitib borishlari lozim. Axborot madaniyatini shakllantirishda ilmiy izlanish ruhini, tanqidiy va mustaqil fikrlashni kuchaytirish, axborotni baholay olish, natijalarni xolis va asosli chiqarish ham juda muhim.[3]

O'quvchilarni axborotga ongli ravishda yondashishga, har bir axborot manbasini tahlil qilib, to'g'ri xulosa chiqara olishga o'rgatish lozim. O'quvchida axborotga bo'lgan ehtiyoj, uni izlash va chuqur o'rganishga intilish, natija chiqarish va o'z bilimini oshirishga qat'iy qaror paydo bo'lishi uchun raqamli muhitdan doimiy va to'g'ri foydalanish zarur. Ta'lim jarayonida axborot madaniyatiga alohida e'tibor qaratilishi, uning rivojlanish bosqichlari, asosiy yo'nalishlari o'qituvchi va o'quvchi hamkorligida bosqichma-bosqich shakllanishi lozim. Shundagina o'quvchi o'zining axborotga munosabati, uni baholash va undan oqilona foydalanishda mustaqil, tanqidiy va keng fikrli shaxs sifatida shakllanadi. Mazkur jarayonning har bir bosqichi – axborotni izlash, uni qayta ishlash, natijalarni chiqarish, axborotni tarqatish va undan axloqan, madaniy yondashuv asosida foydalanish – o'quvchining axborot madaniyatini rivojlantiradi va uni zamonaviy jamiyat hayotiga faol jalb qiladi. Axborot madaniyati o'quvchini faqat axborotni o'zlashtirishga emas, balki uni ongli, kritik va mustaqil tarzda o'rganishga, turli manbalardagi axborotlarni bir-biri bilan solishtira olishga, o'z nuqtai nazarini mustahkamlashga undaydi. Bunda o'quvchi o'zining nuqtai nazarini asoslash, dalillar keltirish, xulosalar chiqarishni o'rganadi, bu esa uning ilmiy-ijodiy salohiyatini kuchaytiradigan asosiy omilga aylanadi.[4]

Axborotga bo'lgan ehtiyojning o'sishi, uning ko'pligi va xilma-xilligi, axborotga kirish imkoniyatlarining kengayishi o'quvchining mas'uliyat darajasini oshiradi. Raqamli ta'lim muhiti esa bu jarayonlarni tezlashtiradi va soddalashtiradi. Raqamli ta'limda o'quvchilar internet resurslari, elektron darsliklar, onlayn kutubxonalar, ilmiy maqola va monografiyalar, foydali dasturlar orqali doimiy o'qib-o'rganish, o'z ustida ishlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'quvchining axborot madaniyati rivojlanishida doimiy o'qib-o'rganish, yangi bilimlarni o'zlashtirish, tajriba almashish, turli axborot manbalari bilan muntazam ishlash

katta rol o'ynaydi. Bu omillar o'quvchi shaxsining rivojlanishi, uning tafakkur dunyosini kengaytirishga hissa qo'shadi. Raqamli muhitda bu jarayonlarni samarali tashkil etish, o'quvchini mustaqil ishlashga, o'zini doimo o'qishga undash ishonchli natija beradi. Axborot madaniyati zamonaviy ijtimoiy hayotda har bir shaxs uchun muhim ahamiyatga ega. Insonning jamiyatdagi mavqei, kasbiy rivojlanishi va shaxsiy yetukligi ko'p jihatdan axborotga bo'lgan munosabatiga, uni qay darajada to'g'ri va samarali o'zlashtira olishiga bevosita bog'liq. Shuning uchun ta'lim jarayonida axborot madaniyatini shakllantirish asosiy vazifalardan biri bo'lib qoladi.[5]

Xulosa:

Raqamli ta'lim muhiti zamonaviy o'quvchining axborot madaniyatini shakllantirishda beqiyos imkoniyatlar yaratib bermoqda. Raqamli platformalar, informatika va zamonaviy texnologiyalarning keng joriy qilinishi axborot madaniyatining asosiy elementlarini o'rgatishda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Axborot madaniyati o'quvchini mustaqil ravishda axborot izlash, uni tahlil qilish, baholash va to'g'ri maqsad yo'lida foydalanishga o'rgatadi. Bu esa o'quvchilarning mustaqil fikrlash, o'z qarashini erkin davom ettirish, zamonaviy jamiyatda o'z o'rnini topishga yordam beradi. Raqamli ta'lim axborot madaniyatini rivojlantirishga turtki beradi, o'quvchilar esa zamon talablari bilan hamnafas bo'lish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bois, o'quvchilarning axborot madaniyatini shakllantirishga doimiy e'tibor qaratish va ularning axborotdan foydalanish ko'nikmalarini muntazam rivojlantirish zamonaviy ta'limning muhim vazifasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Aminova, N. R. (2019). "O'quvchilarda axborotga asoslangan mustaqil izlanish madaniyatini rivojlantirish yo'llari." Zamonaviy ta'lim, 4(2), 53-59.
2. Azizova, G. X. (2021). "O'quvchilarda axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish." Axborot texnologiyalari ta'limida, 2(15), 35-41.

3. Davronova, Z. I. (2020). “Ta’limda raqamli texnologiyalardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari.” O‘zbekiston pedagogika jurnali, 8(3), 76-84.
4. Ergasheva, D. S. (2022). “Raqamli muhitda axborot madaniyatini shakllantirishda zamonaviy yondashuvlar.” Ilm va taraqqiyot, 12(4), 112-118.
5. Kamolova, M. A. (2018). “O‘quvchilarda media savodxonlik va axborot bilan ishlash madaniyatini rivojlantirish.” Pedagogik innovatsiyalar, 3(6), 21-27.
6. Raxmatullayev, D. R. (2021). “Ta’limni raqamlashtirish sharoitida o‘quvchilarning axborot madaniyatini shakllantirish — pedagogik muammo sifatida.” Pedagogik innovatsiyalar, 5(2), 43-49.
7. Xudoyberdiyeva, S. A. (2017). “Ta’lim jarayonida axborot texnologiyalari va axborot madaniyatining ahamiyati.” O‘zbekiston fan va innovatsiyalar jurnali, 2(3), 101-106.